

risâleleri Kastamonu Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Sezgin, I, 646). Bazı risâleleri de Kâsım es-Sâmirâi tarafından *Resâ'il fi't-taşavvuf* adıyla yayımlanmıştır (Bağdad 1967).

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, bk. İndeks; Sülemî, *Tabakât*, s. 228; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 246; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, IV, 276; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 38; a.e. (Uludağ), s. 150; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcâb* (Jukovski), s. 180, 311; a.e. (Uludağ), s. 246, 363; Herevî, *Tabakât*, s. 159-184; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 65; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Şihâbî), II, 110-122; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ'*, s. 40 vd.; a.e. (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1985, s. 477-483; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 435; Baklî, *Şerh-i Şahîyyât*, s. 179-185; İbnü'l-Arabî, *el-Fütühât*, III, 174, 200; a.m.f., *Fuşuş* (Afifî), s. 30, 77; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, IV, 220; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 421; Safedî, *el-Vâfî*, VII, 275; İbnü'l-Mülakkin, *Tabakâtü'l-evliyâ'*, s. 40; Câmî, *Nefehât*, s. 73-76; Şârânî, *et-Tabakât*, I, 92; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 190; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 192; Şeyh-i Mekki, *el-Cânibü'l-garbi fi halli müşkilâti's-şeyh Muhyiddîn İbn Arabî*, Tahran 1364 hş. / 1405, s. 46, 159-162; L. Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, Paris 1954, s. 300; Sezgin, *ĞAS*, I, 646; a.m.f., "Harrâz", *İA*, V/1, s. 300; S. Paul Nwyia, *Exegèse coranique et langage mystique*, Beyrut 1970, s. 231-310; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 38; Ali Hasan Abde'l-Kader, *The Life Personality and Writings of al-Cunayd*, London 1976, s. 41; Schimmel, *Taşavvufun Boyutları*, s. 58; W. Madelung, "al-Kharrâz", *EI*² (İng.), IV, 1083-1084.

MEHMET DEMİRCİ

EBÜ SAİD el-HUDRİ

(أبو سعيد الخدري)

Ebû Saîd Sa'd
b. Mâlik b. Sinân el-Hudrî
(ö. 74/693-94)

**Çok hadis rivayet eden
yedi sahâbiden biri.**

Medine'nin Hazrec kabilesinden olup daha çok künyesiyle tanınır. Hudrî nisbesini dedelerinden Hudre'ye nisbetle almıştır. Annesi Üneyse bint Ebû Hârise, Adî b. Neccâr oğullarından olup Resûl-i Ekrem'e biat eden hanımlardandır. Meşhur sahâbî Katâde b. Nu'mân onun anne bir kardeşidir. Ebû Saîd, Uhud Gazvesi'ne katılmak için Hz. Peygamber'in huzuruna çıktığı zaman on üç yaşındaydı. Babası Mâlik, gelişmiş olduğunu söyleyerek onun savaşa katılmasını istemesine rağmen Hz. Peygamber buna izin vermedi. Mâlik bu gazvede ailesine bir gelir bırakmadan şehid düşünce annesi Ebû Saîd'i yardım talep etmek üzere Hz. Peygamber'e gönderdi. Resûl-i

Ekrem ona, istemekten sakınanı Allah'ın iffetli kılacağını, halktan bir şey beklemeden elinde olanla yetineni zengin edeceğini, sabretmek isteyene de sabır vereceğini söyledi. O günden sonra Ebû Saîd kimseden bir şey talep etmedi. Hz. Peygamber'le birlikte ilk defa Hendek Gazvesi'ne, daha sonra on iki gazveye katıldı. Bey'atürriydân'da bulundu; Resûl-i Ekrem'e biat eden sahâbiler arasında ilk sırada yer aldı.

Ebû Saîd, vefatından bir süre önce oğlu Abdurrahman'ı Cennetü'l-Bakî'a götürerek öldüğü zaman gömülmeyi istediği uzak bir köşeyi gösterdi; üzerine türbe yapılmamasını, arkasından yas tutulmamasını vasiyet etti. 74 (693-94) yılında Medine'de vefat etti ve istediği yere gömüldü. 63 (682-83), 64 (683-84) ve 65 (684-85) yıllarında öldüğüne dair rivayetler isabetli değildir. Diğer bazı sahâbiler gibi Ebû Saîd el-Hudrî'nin de İstanbul'da Kariye Camii yakınında bir makam-kabri bulunmaktadır. İstanbul'un kuşatılması sırasında şehid düştüğü ve buradaki türbede medfun olduğuna dair çeşitli eserlerde kaydedilen bilginin ise (Ünver, s. 23-24; *İst.A*, IX, 4857-4858) gerçekte ilgisi yoktur.

Genç sahâbilerin en fakihî olarak bilinen Ebû Saîd el-Hudrî "imam" ve "Medine müftüsü" lakaplarıyla anılmış, pek çok ictihadi ve fetvası kaynaklarda yer almıştır. Rivayet ettiği 1170 hadis, 1000'den fazla hadis rivayet eden yedi sahâbî arasına girmiştir. Hz. Peygamber'in, hadislerin yazılmasını yasaklamasıyla ilgili en

Ebû Saîd el-Hudrî'nin türbesi ve hayatı hakkında bazı bilgiler ihtiva eden inşa kitabesi - Edirnekapı / İstanbul

yaygın ve sahih rivayet Ebû Saîd'den nakledilmiştir. Kendisinden hadis öğrenenlerden bazıları ezberledikleri hadisleri yazmak isteyince buna izin vermemiş, hadislerin Kur'an haline getirilmemesini söyleyerek onları ezberlemelerini tavsiye etmiştir. Ebû Saîd, Resûl-i Ekrem'den başka Hz. Ebû Bekir ve Ömer gibi önde gelen sahâbilerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de Abdullah b. Ömer, Câbir b. Abdullah, Enes b. Mâlik gibi sahâbiler, oğulları Âmir ve Abdurrahman, karısı Zeyneb bint Kâ'b b. Ucre ile Ebû Seleme b. Abdurrahman, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfi', Saîd b. Müseyyeb, Atâ b. Yesâr, Saîd b. Cübeyr ve Hasan-ı Basrî gibi tanınmış tâbiiler rivayette bulunmuşlardır. Ebû Saîd el-Hudrî talebelerini, "Merhaba Resûlullah'ın bize vasiyet ettiği kimseler!" diyerek karşılar. Hz. Peygamber'in, İslâmiyet'i öğrenmek üzere dünyanın dört bir yanından insanların geleceğini haber verdiğini ve ashaba onlara iyi davranmalarını tavsiye ettiğini söylerdi (Tirmizî, "İlim", 4).

Ebû Saîd'in, Bakî b. Mahled'in *el-Müsned*'inde mükerrerleriyle birlikte 1170, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 955, *Şahîhayn*'da 111 rivayeti bulunmaktadır. Bunlardan kırk üçü *Şahîh-i Buhârî* ile *Şahîh-i Müslim*'de, on altısı sadece Buhârî'nin, elli ikisi de sadece Müslim'in *el-Câmi'u's-şahîh*'inde yer almaktadır. Onun rivayetleri, Hz. Peygamber ve aşap dönemine açıklık getiren söz ve yorumlar ihtiva etmesi bakımından dikkat çekicidir. Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Halife Ömer'in kapısını üç defa çalıp cevap alamayınca geri dönmüş, niçin öyle yaptığını soran halifeye Hz. Peygamber'in böyle dediğini söylemişti. Kendisinin Resûl-i Ekrem'den böyle bir şey duymadığını belirten Hz. Ömer ondan iddiasının ispatını isteyince Ebû Mûsâ şahit olarak genç sahâbî Ebû Saîd el-Hudrî'yi göstermişti. Muâviye b. Hakem'in bayram hutbesini bayram namazından önceye almasına karşı çıkan Ebû Saîd bunun sünnete uymadığını hatırlatmıştı. Aynı şekilde Dimaşk'ta Muâviye'nin huzuruna çıkarak beğenmediği tavrılarını tenkit etmiş, Hz. Peygamber'in, doğruyu bilen onu söylemekten geri durmaması hususundaki buyruğu üzerine bu uyarıyı yaptığını belirtmişti.

Ebû Saîd'in kendisinden öğüt isteyen birine şunları söylediği rivayet edilir: "Allah'tan kork, çünkü her işin başı Allah korkusudur. Cihada sarıl, çünkü cihad İslâm'ın ruhbanıyeti, dünya zevk ve lez-

EBÛ SAİD el-HUDRÎ

zetlerine kapılmama hissidir. Allah'ı zikretmeye ve Kur'an okumaya devam et ki seni gökte melekler, yerde insanlar arasında yaşatacak olan budur. Doğruyu söyle, bunun dışında da sükûtu tercih et. Bunları yaparsan şeytani yenersin".

Muhammed Sabrân Efendi el-Endenûsî, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi'nde *Merviyâtü's-Şahâbiyyi'l-celîl Ebî Sa'îd el-Hudrî fi Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* adlı bir doktora çalışması yapmıştır (Mekke 1401/1981).

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "İlim", 4; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 11; Ebû Nu'aym, *Hilye*, I, 369-371; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 89; Hatîb el-Bağdâdî, *Takvîd-ü'l-ilm* (nşr. Yüsusî el-Uş), Dimaşk 1974, s. 36-38, ayrıca bk. İndeks; a.m.f., *Târîhu Bağdâd*, I, 180; İbnü'l-Kaysarânî, *el-Cem' beyne ricâli's-Şahîhayn*, Beyrut 1405, I, 158-159; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 365; VI, 142; Zehebî, *Tezkiretü'l-evliyâ*, I, 44; a.m.f., *A' lâmü'n-nübela*, III, 168-172; Safedî, *el-Vâfi*, XV, 148; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 3-4; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 35; III, 85-86; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 479-480; Abdülvehhâb Abdüllatif, *el-Muhtaşar*, Kahire 1386/1966, s. 114-115; Süheyl Ünver, *İstanbul'da Sahâbe Kabirleri*, İstanbul 1953, s. 23-24; a.m.f., "Ebû Saîd el-Hudrî", *İst.A*, IX, 4857-4858; *Fâtih Câmileri* (haz. Fâtih Müftülügü), İstanbul 1991, s. 143, 334, 353.

Raşit Küçük

EBÛ SAİD el-MAKBÜRÎ

(أبو سعيد المقبري)

Ebû Saîd Keysân (b. Saîd ?) el-Makbürî
(ö. 100/718-19)

Muhadramûndan kabul edilen
Medineli muhaddis.

Babasının adı ve soyu hakkında bilgi yoktur. Makbürî nisbesini, Hz. Ömer devrinde kabir kazmakla görevlendirilmesi veya evinin Bakî' Kabristanı'na yakın olması sebebiyle aldığı söylenmektedir. Medenî nisbesiyle de anılmaktadır. Ümmü Şerîk'in kölesi iken âzat edilmesi için sahibiyile 40.000 dirheme anlaşılan Ebû Saîd, bu meblağın büyük bir kısmını muhtemelen taksitler halinde ödedikten sonra geri kalanı bir defada ödemek istediyse de sahibi bunu kabul etmedi. Ebû Saîd'in konuyu Hz. Ömer'e intikal ettirmesi üzerine sahibinin kabul etmediği bedel beytülmalde alınarak Ebû Saîd âzat edildi ve Ümmü Şerîk'e de parasını ister bir defada ister taksitler halinde beytülmalde alabileceği bildirildi.

Ebû Saîd, devlet hazinesinden herkeşe yardım edildiği yıllarda zengin oldu

ve zekâtını Hz. Ömer'e götürdü. Ancak devlet, zekâtları kabul etmeye ihtiyaç duymayacak kadar zengin olduğu için halife ona zekâtını bizzat dağıtmasını söyledi.

Ebû Saîd el-Makbürî Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Selâm, Üsâme b. Zeyd ve Ukbe b. Âmir el-Cühenî gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de başta oğlu muhaddis Saîd b. Ebû Saîd olmak üzere torunu Abdullah b. Saîd, Amr b. Ebû Amr, Sâbit b. Kays el-Gıfârî gibi tâbiîn muhaddisleri hadis almışlardır. İbn Sa'd ve Ebû Zür'a er-Râzî onu hadis rivayetinde *sika** olarak kabul ederken Yahyâ b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel olumsuz bir yanı olmadığını söylemekle yetinmişlerdir. Hayatının son dört yılında -muhtemelen yaşlılığı sebebiyle- rivayetleri birbirine karıştırdığı ileri sürülen Ebû Saîd'in çok hadis naklettiği Vâkidî tarafından söylenmişse de kaynaklarda fazla rivayeti bulunmamaktadır. *Şahîh-i Buḥârî*'de iki, Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde de bir rivayeti yer almıştır.

Ebû Saîd 100 (718-19) yılında Medine'de vefat etmiştir. İbn Sa'd onun Velîd b. Abdümelik devrinde (705-715) öldüğünü söylemektedir. Tahâvî ise oğlu Saîd b. Ebû Saîd'in vefat ettiği 125 (743) yılını yanlışlıkla onun ölüm tarihi olarak zikretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 85-86; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 234-235; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 443; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 166; İbn Hibbân, *es-Şikâat*, V, 340; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 93; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VI, 143; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 116-117; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 319; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 453-454; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 234.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÛ SAİD MİRZA HAN

(ö. 873/1469)

Timurlu hükümdarı
(1451-1469).

1424'te doğdu. Babası Timur'un torunu Muhammed b. Mirân Şah'tır. Çocukluk ve gençlik yılları, babasının ölüm döşeginde iken kendisini emanet ettiği Uluğ Bey'in yanında Semerkant'ta geçti. Kısa sürede ilmî, idarî ve askerî konularda Uluğ Bey'in takdirini kazandı.

Ebû Saîd, daha Uluğ Bey'in sarayında iken hükümdarlık makamını ele geçirmeyi tasarlıyordu. Nitekim 1449'da Uluğ

Bey ile oğlu Abdüllatif arasındaki mücadeleden faydalanarak Argun Türkmenleri'nden aldığı destekle Uluğ Bey'in diğer oğlu Abdülaziz'in idaresindeki Semerkant şehrini ele geçirme teşebbüsünde bulundu. Uluğ Bey oğlu Abdüllatif ile yaptığı savaşı keserek Semerkant'ın imdadına koştu ve Ebû Saîd Semerkant kuşatmasını kaldırıp bozkırlara çekilmek mecburiyetinde kaldı. Şehrin kurtarılmasından sonra da Uluğ Bey ile oğlu Abdüllatif arasındaki mücadele devam etti ve Semerkant yakınlarında baba-oğul arasında cereyan eden savaşta Uluğ Bey mağlûp olarak oğluna esir düştü. Uluğ Bey'in yargılanması ve oğlunun bilgisi dahilinde öldürülmesi saltanat mücadelesini daha da şiddetlendirdi. Bu karışıklıktan faydalanıp Semerkant'tan kaçan ve Buhara'ya gelen Ebû Saîd Sultan Abdüllatif'in emriyle yakalanarak ölüm cezasına çarptırıldı. Ancak bu sırada Sultan Abdüllatif'in bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine şehrin daruğa ve kadısı Ebû Saîd'e biat etti. Ebû Saîd ikinci defa Semerkant üzerine yürüdüyse de yenildi ve kuzeydeki bozkırlara kaçıp canını kurtardı. Siriderya havzasındaki Yesi şehrini kendisine merkez yaparak Semerkant'ı elinde bulunduran Sultan Abdullah'a karşı mücadelesini sürdürdü. Üzerine gönderilen kuvvetleri bazan siyasi manevralarla, bazan da savaş hileleriyle geri püskürttü. Sultan Abdullah'ın daha büyük kuvvetlerin başında bizzat Yesi şehrine yürümesi üzerine Özbek Hanı Ebû'l-Hayr'dan yardım istemek zorunda kaldı. Ebû Saîd ve Ebû'l-Hayr'ın müşterek kuvvetleri 1451 yılında Taşkent ve Hocend şehirlerini ele geçirdi; daha sonra aynı yılın Haziran ayında Semerkant yakınlarındaki Şiraz köyü civarında Sultan Abdullah'ı mağlûp ederek Semerkant'a girdiler ve Ebû Saîd'i tahta çıkardılar. Böylece Timurlular'ın başşehri Şahruloğulla

Ebû Saîd
Mirza Han'ı
tasvir eden
bir resim
(TA, XIV, 278)